

Vriendenbulletin

Stichting Vrienden van de Stad Groningen

Nummer 119

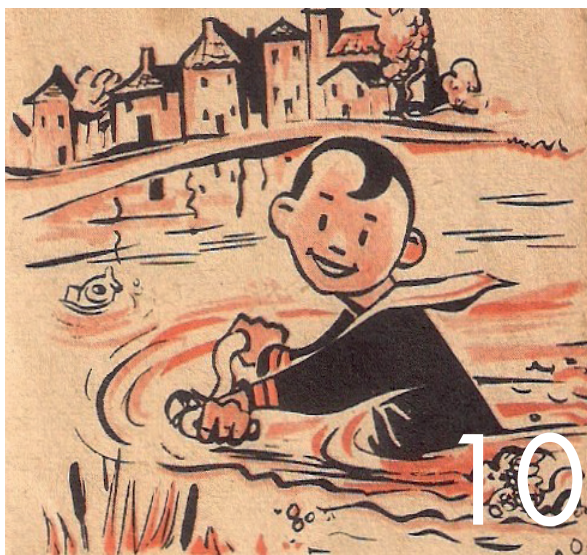
December 2024

Jaargang 39

Walfridusbrug
Foto: Tom van der Meulen

In dit nummer

Van de redactie	3
Eric Neef: 40	3
Pieter Bootsma: Het gemeentelijk handboek voor het Hoger bouwen in Groningen	4
Tom van der Meulen: Handboek Hoger bouwen	7
Tom van der Meulen: Nogmaals Geleide groei	10
Koos Meisner: <i>Cohousing</i> in de Hortusbuurt	13
Pieter Bootsma: Campusontwikkelingen in Groningen	16
Pieter Bootsma: De dichter van het A-kwartier	17
Groningana	19

Van de redactie

De gemeente Groningen gaf ons weer stof tot nadenken. De Nota Hoger Bouwen inspireerde tot het schrijven van twee, complementaire, commentaren. Verder wordt een supplement gegeven op het artikel Geleide groei in het septembernummer. Geleide groei was ook het onderwerp van discussie bij onze lustrumviering op 21 november j.l., dus u kunt nu ook nog kennismaken van wat daar niet naar voren is gebracht. Op onze website staat een verslag van de bijeenkomst.

Koos Meisner was aanwezig bij de plaatsing van het 105e stadsmonumentenbord, het laatste bord waarvan Beno Hofman de tekst heeft geschreven. Het nieuwe gebruik van de oude Borgmanschool markeert de entree van het woonconcept, *cohousing*, dat wonderwel in de Hortusbuurt past.

Pieter Bootsma vervolgt zijn beschouwingen over de Groningse campus. We beloven u al vast dat dit onderwerp nog wel terug zal komen. Hij besluit het redactionele gedeelte in dit nummer met een bijdrage waaraan een onmiskenbaar Gronings luchtje hangt.

De rubriek Activiteiten zult u vergeefs in dit nummer vinden. Hoe jammer ook, het gaf nog wat ruimte voor redactionele bijdragen. Hopelijk komt u daar de winter mee door!

40

Eric Neef

5 November 1984 is de oprichtingsdatum van de stichting Vrienden van de Stad Groningen. In de bovenzaal van 'de Radehoek' aan de Rademarkt kwam eind 1984 een grote groep Stadters bijeen, bezorgd over de toekomst van het stationsgebied, in het bijzonder van het bedreigde Zuiderpark.

Ik was daarbij en vind het daarom bijzonder om 40 jaar later onze club voor te mogen zitten. Dat we 40 jaar lang het beleid van de gemeente Groningen konden volgen en beïnvloeden is te danken aan onze donateurs en een hele rij van betrokken bestuurders en vrijwilligers. Over twee daarvan gaat deze bijdrage.

Jan van der Laan was 21 jaar lang, van 1995 tot 2016 bestuurslid van onze stichting. Vanaf 1996 als secretaris en vanaf 2005 tevens als penningmeester. Van 2000 tot 2009 zat hij ook in de redactie van ons bulletin. Op 5 oktober 2024 overleed dit zeer gewaardeerde oud-bestuurslid op 93-jarige leeftijd. We herdenken hem als man met grote verdiensten voor De Vrienden in de soms roerige tijden van de bouw van het museum, het stadsbalkon en gemeentelijke plannen om onder de Grote Markt een parkeergarage aan te leggen. Binnenkort neemt Klaas Jonkman afscheid als bestuurslid. Hij raakte tijdens een Open

Monumentendag geïnteresseerd in de doelstellingen van De Vrienden en werd begin 2019 bestuurslid en plaatsvervangend penningmeester. Als voorzitter van de Wijkraad Oosterhogebrug/Ulgersmaborg en lid van het Platform Groninger Wijken had hij kennis over vele ruimtelijke ontwikkelingen, die hij met ons deelde. Zo heeft hij ons meegenomen in de plannen rond de Stadshavens. Hij gaat voor de Vrienden door met zijn drukbezochte rondleidingen tijdens Open Monumentendag, waar hij inmiddels tientallen mensen op sleeptouw door de binnenstad heeft genomen. We danken hem voor zijn enthousiaste bestuurlijke inzet voor De Vrienden!

Het gemeentelijk Handboek voor het Hoger bouwen in Groningen

Pieter Bootsma

De traditie wil dat er in Groningen niet hoger wordt gebouwd dan tot 97 meter, de hoogte van de Martinitoren. De hoogte van de Groningse huizenbouw bedraagt gemiddeld 3-4 bouwlagen. Anno 2024 heeft de stad negen gebouwen die hoger reiken dan 70 meter. Het eerste flatgebouw dat na de oorlog wordt gebouwd – de Westerflat – bereikt een hoogte van ca 20 meter. De naoorlogse nieuwbouwwijken tellen nog veel grondgebonden rijtjeshuizen. Na het jaar 2000 gaat de Groningse bouw in versneld tempo de lucht in: meer dan 50% van de flatgebouwen, hoger dan 30 meter is sindsdien gebouwd. De snelle bevolkingsgroei na 2000 is met name het gevolg van de expansie van de studentenpopulatie die in overeenstemming met haar voorkeur wordt opgevangen in de bestaande stad. Een en ander valt te lezen in het onlangs verschenen en lang verbeide Handboek Hoger bouwen dat in opdracht van het stadsbestuur is samengesteld.

In het laatste klassieke structuurplan 'Stad op scherp' van 2009 ligt de focus op de uitbreiding in de bestaande stad en zijn zes plekken aangewezen (de zogeheten 'dynamo's') voor verdichting van de bebouwde oppervlakte. De opvatting is gaan domineren dat de groei niet langer moet worden opgevangen ten koste van de omringende weilanden maar door een verdichting van de bebouwing in de bestaande stad. Groningen moet een 'compacte stad' zijn. Met de door hoger bouwen ontstaande concentratie van bewoners op een aantal plekken in de stad kan hier een aantrekkelijk milieu ontstaan voor de vestiging van een verscheidenheid aan functies. Ze worden gevestigd in de 'plint' (de onderste bouwlaag) van de woongebouwen en staan ten dienste van de bewoners van het woongebouw en van de buurt. De nabijheid van de bewoners tot de voorzieningen en functies voorkomt veel mobiliteitsbewegingen en bevordert een dynamisch stedelijk leven. Dit staat in tegenstelling tot de eerdere stadsontwikkeling in de 20e eeuw toen de oppervlakte voor de stedelijke bebouwing werd vergroot en functies en activiteiten niet gemengd maar ruimtelijk van elkaar gescheiden werden. De opvatting dat we een compacte stad moeten nastreven wordt in het Handboek verder uitgebouwd. De nieuwe omgevingsvisie en het eerste omgevingsplan onder de omgevingswet zullen het mogelijk maken dat er Groningen in de komende decennia hoger wordt gebouwd.

Het stedelijk milieu

Voor het beschrijven van de stedelijk milieus waarin het hoger bouwen een rol speelt wordt in het Handboek gebruik gemaakt van de volgende indeling:

- het compact basismilieu met 5 tot 7 bouwlagen en een bouwhoogte tot 20 meter.
- het gemengd stadsmilieu met 8 tot 13 bouwlagen een bouwhoogte tot 40 meter. Tenminste 20% van de oppervlakte wordt gebruikt voor functies, anders dan voor de woonfunctie.
- het hoog-stedelijk milieu met 14 tot 20 bouwlagen en een bouwhoogte tot 60 meter In het hoog-stedelijk milieu wordt 30% van de ruimte gebruikt voor functies anders dan voor de woonfunctie. Karakteristiek is de menging van woningbouw, bedrijfsruimte (voor kantoren, ambachten, winkels, horeca en anderszins) en voorzieningen, gevarieerde vormen van bebouwing en hoogwaardige openbare ruimte, met de voetganger op plaats één.
- het centrum-stedelijk milieu met meer dan 20 bouwlagen en een bouwhoogte boven de 60 meter. Het centraal stedelijk milieu kent de allerhoogste bouwwerken: er is sprake van een hoge mate van verstedelijking. De ruimte wordt voor 40% in beslag genomen door de woonfunctie, voor 40% door bedrijven en voor 20% door voorzieningen. Karakteristiek is een hoge dichtheid, gevarieerde programma's, compacte en verfijnde bouwstructuren en een hoogwaardige openbare ruimte.

De milieus worden dus van elkaar onderscheiden door de hoogte en het aantal bouwlagen, maar daarnaast ook door hun programmatische en functionele menging en door dichtheid en vorm van het gebouwde: het Handboek bevat een kleine catalogus van hoogbouwtypen. Voor elk van de stedelijke milieus worden de best bij het betreffende milieu passende hoogbouwtypen aangewezen. (De zeven hoogbouwtypen zijn afgebeeld in de bijdrage van Tom van der Meulen. Voor het compact basismilieu worden drie van de typen geschikt geacht, voor het gemengd stadsmilieu vier, voor het hoogstedelijk milieu vijf en voor het centrum stedelijk milieu kunnen alle zeven worden toegepast.)

Stedelijke milieus van een hoge leefkwaliteit beschikken op zijn minst over hoogwaardig openbaar vervoer, functiemenging, aanwezigheid van (regionale) publiekstrekkingen, ruimtelijke mogelijkheden voor hoge dichtheden en hoogwaardige openbare ruimte. Hoe hoger de bouw reikt des te hoger zal de kwaliteit van de condities van het stedelijk leven zijn.

De stedelijke milieus als vertrekpunt voor het hoger bouwen in Groningen

In het Handboek is een plattegrond van de stad opgenomen (zie de plattegrond 'potentie verstedelijking Groningen' in de bijdrage van Tom van der Meulen), waarin staat aangegeven waar de vier stedelijke milieus zich in Groningen voordoen, respectievelijk zullen kunnen voordoen bij de verdere groei van de stad en bij het ontwikkelen van condities van stedelijk leven.

Het betreft de volgende buurten, in het overzicht geordend naar hun (mogelijk nagestreefde) stedelijk milieu:

Compact basismilieu (tot 20 m.): Grunobuurt, Zeeheldenbuurt, Suiker-West, West-end, Selwerd.
Gemengd stadsmilieu (tot 40 m.): Vinkhuizen, Reitdiepzone, Zernike-campus, Noorderstation e.o., UMCG-campus, Oosterhamrikzone, Karding, Stadshavens, Laan Corpus den Hoorn, Van Ketwisch-Verschuur, Overwinningsplein, Suiker-as,

Suiker Midden.

Hoogstedelijk milieu (tot 60 m.): Stationsgebied, Martiniplaza, Martiniziekenhuis, Centrum Paddepoel

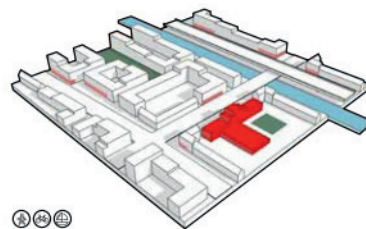
Centrum stedelijk milieu (hoger dan 60 m.): Europa-park, Suiker-centrum.

Overheersend in Groningen zijn (en blijven) het compact basis milieu en het gemengd stadsmilieu. Ze kunnen worden aangetroffen in buurten met historische uitvalswegen en stadsstraten en

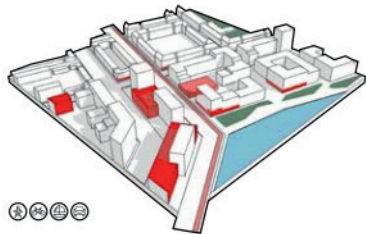
in buurten met naoorlogse wijkcentra mits er voldoende condities voor een stedelijk milieu worden aangetroffen of gecreëerd. Het vóórkomen van het centrum-stedelijke milieu zal in onze stad uitzonderlijk zijn. Dit milieu kan worden verwacht bij een drietal knooppunten van openbaar vervoer waar de hoogste condities van verstedelijking zullen voorkomen: bij het Europapark, het station van de wijk Suikerzijde en het Hoofdstation waarbij moet aangetekend dat de nabijheid van het beschermde stadsgezicht van de historische binnenstad, hoogbouw, hoger dan 60 m, zal verhinderen.

Tussen de vier onderscheiden stedelijke milieus zit een volgtijdelijke verbinding: door de groei van de verstedelingscondities tengevolge van grotere bevolkingsconcentraties verrijzen er steeds hogere woontorens en kan de buurt tot een hoger stedelijk milieu opklimmen. Maar zo blijkt het niet altijd te gaan. Het Handboek wijst op Paddepoel waar de laatste jaren al hoog is gebouwd zonder dat er sprake is van de groei van de stedelijke condities. Waar het

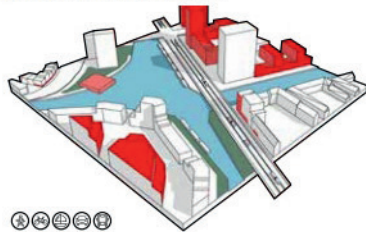
Handboek onduidelijk over is, is over de positie van de binnenstad van Groningen. In de legenda van de plattegrond van de buurten met hun potentie qua stedelijk milieu, blijkt dat de kleur die de binnenstad krijgt die van 'hoogstedelijk milieu' is. Respecteert met deze keuze het Handboek wel in voldoende mate het perspectief dat in 'Geleide groei' voor de binnenstad is vastgesteld? Namelijk, dat enkele ontwikkelgebieden daarge-

1) COMPACT BASISMILIEU

2) GEMENGD STADSMILIEU

3) HOOG-STEDELIJK MILIEU

4) CENTRUM-STEDELIJK MILIEU

laten, voor de binnenstad ook in de toekomst de bescheiden 'Groningse schaal' van de bebouwing zal worden gerespecteerd.

De omgevingsvisie

Het Handboek is in de eerste plaats geschreven voor de politici, de planologen, stadsontwikkelaars en ambtenaren. (De publiekssamenvatting aan het eind moet het handboek toegankelijk maken voor de belangstellende bewoners.) Met het Handboek op zak gaat de gemeente nu onderzoeken in welke buurten de bevolkingsgroei zal worden opgevangen met als gevolg een ontwikkeling naar een (ander) stedelijk milieu (en naar hoger bouwen). Het zou goed zijn als de bewoners vanaf het begin bij dit onderzoek betrokken zijn. Daarmee wordt recht gedaan aan de bedoeling van de wetgever die de participatie als fundament van de Omgevingswet ziet. Ook als buurtbewoners vooralsnog niet door de gemeente bij het onderzoek worden betrokken kunnen ze zich zelf aan de hand van het Handboek een beeld vormen waar het met hun buurt naar toe kan gaan. De komende omgevingsvisie wordt voor alle buurten een belangrijk document waarin de gemeente de inwoners meedeelt waar een hoger stedelijk milieu wordt voorzien.

De gemeenteraad

Tijdens de 'politieke woensdag' van 9 oktober heeft de Raad op het Handboek gereageerd. Het moet voor de wethouder een mooie dag zijn geweest. De raadsleden oordelen positief over het hoger bouwen, misverstanden en onbegrepen formuleringen in het Handboek ruimt hij vaardig uit de weg en hij ontvangt complimenten voor het aangeleverde werkstuk. De teneur is dat de Raad minder terughoudend is dan de wethouder als het om hoger bouwen gaat. Men wil graag het effect dat hier van uit gaat op een grotere beschikbaarheid van ruimte voor het groen en de publieke pleinen bevorderen. De PvdA lijkt wel de hele stad van de beide hoogste stedelijke milieus te willen voorzien. De SP adviseert de woontorens op elkaar te zetten zodat er meer openbare ruimte over blijft. De VVD pleit voor 'echte hoogbouw', hoger dan 70 m. en droomt van Paddepoel als het Manhattan van Groningen. Vergeten wordt dat het Handboek een en ander maal waarschuwt voor hoogbouw zonder de context van het bijpassende stedelijk milieu. Hoogbouw zal volgens de liberalen het linkse ideaal van de ongedeelde stad (waar de onderscheiden sociale milieus door elkaar wonen) bevorderen want in de appartementencomplexen ontmoeten de mensen elkaar bij de lift. Alleen D66 reageert zuinig: hoger bouw brengt hogere

kosten en dus hogere huren met zich mee dan grondgebonden woningen. Het is de andere kant van de groene medaille. De woordvoerder is op zoek naar een balans in dezen. Dat schiet Groen Links in het verkeerde keelgat: de woordvoester weigert aan een dergelijke benadering woorden vuil te maken.

De CU vindt het wenselijk de bouwhoogtes ook in dorpen in te zetten door hier een paar laagjes hoger maar wel binnendorps te bouwen. De wethouder herleidt de wens tot het verlangen in de dorpen van ouderen, jongeren en starters naar een appartement. Kennelijk ligt dat bij gezinnen met opgroeiende kinderen anders want die noemt hij niet. En, kan men zich afvragen, zou dat in de stad anders zijn?

De inwoners en het stedelijk milieu

Het Handboek biedt een zeer interessante stedenbouwkundige verkenning. Vijfentwintig jaar geleden maakten we ons druk over de 'Brugwachter', de 75 m. hoge woontoren die in de buurt van de Gerrit Krol-brug zou worden gebouwd en was ontworpen door niemand minder dan de ook voor Poetin werkende beroemde Nederlandse architect Van Egeraat. In geen velden of wegen was enig 'stedelijk milieu' als fundament van hoger bouwen te ontwaren. Wat dat betreft zijn we er met het Handboek op vooruit gegaan. Maar het verhaal dat het Handboek vertelt is wel wat technocratisch. Het inspireerde de PvdA-woordvoerder tot de vraag: hoe kunnen we meer Groningers per m² realiseren. Het lijkt wel vanzelfsprekend dat iedere Groninger zonder slag of stoot zijn grondgebonden woning wil verlaten voor een hogere huisvesting. Niemand lijkt zich af te vragen of de inwoners dat wel willen.

Het uitgangspunt van de stedenbouw volgens het Handboek is niet de door de inwoners ervaren problemen en verlangens, maar de opdracht die de gemeente zich stelt om, op de bestaande stedelijke oppervlakte de groei van de bevolking te huisvesten. En de schrijvers van het Handboek klinken tevreden als ze vaststellen dat dankzij het hoger bouwen de bestaande stad nog heel veel ruimte bezit om de groei op te vangen. Maar wellicht komt pas bij het ontwikkelen van de concrete stedenbouwkundige plannen voor de nieuwbouw de vraag aan de orde voor wie, waar en hoe wordt gebouwd tot 'welbevinden van de inwoners van de stad' zoals het college schrijft in zijn brief bij het Handboek.

Handboek hoger bouwen

Tom van der Meulen

Dit is de titel van de hoogbouwnota die de gemeente Groningen medio 2024 publiceerde. De nota laat zich gemakkelijk lezen al bekruipt de lezer wel het gevoel dat het allemaal wat beknopter had gekund dan in de 108 bladzijden die nu voor het document zijn uitgetrokken. Na wat inleidende beschouwingen komt de nota met een soort credo: hoe verhoudt hoogbouw zich tot stedelijke ontwikkeling?

Er worden drie richtlijnen genoemd:

- Hoogbouw is stedenbouw: de ruimtelijke en functionele context is het vertrekpunt.
- Hoogbouw komt voort uit de stad: om de verbinding tussen omgeving, gebouwworm en functie te verzekeren wordt hoogbouw afgestemd op de kavelstructuur en de morfologie van de stad.
- Hoogbouw is hoogwaardig

Uiteindelijk komt het er op neer dat er vier stedelijke milieus worden onderscheiden: compact-basis-, gemengd-stads-, hoog-stedelijk- en centrum-stedelijk milieu. In de eerste twee onderscheiden stedelijke milieus is de aandacht gericht op het zich voegen in de bestaande kavelstructuur, bij de laatgenoemde milieus is sprake van het accommoderen en stimuleren van stedelijke knooppunten. In alle gevallen is de plint een voornaam punt van aandacht; ergens in de nota passeert zelfs het *Mies on top of Jane*-concept: Mies van der Rohe (architect) voor de opgaande bouw en Jane Jacobs (stads socioloog) voor de herbergzaamheid/veiligheid op maaiveldniveau.

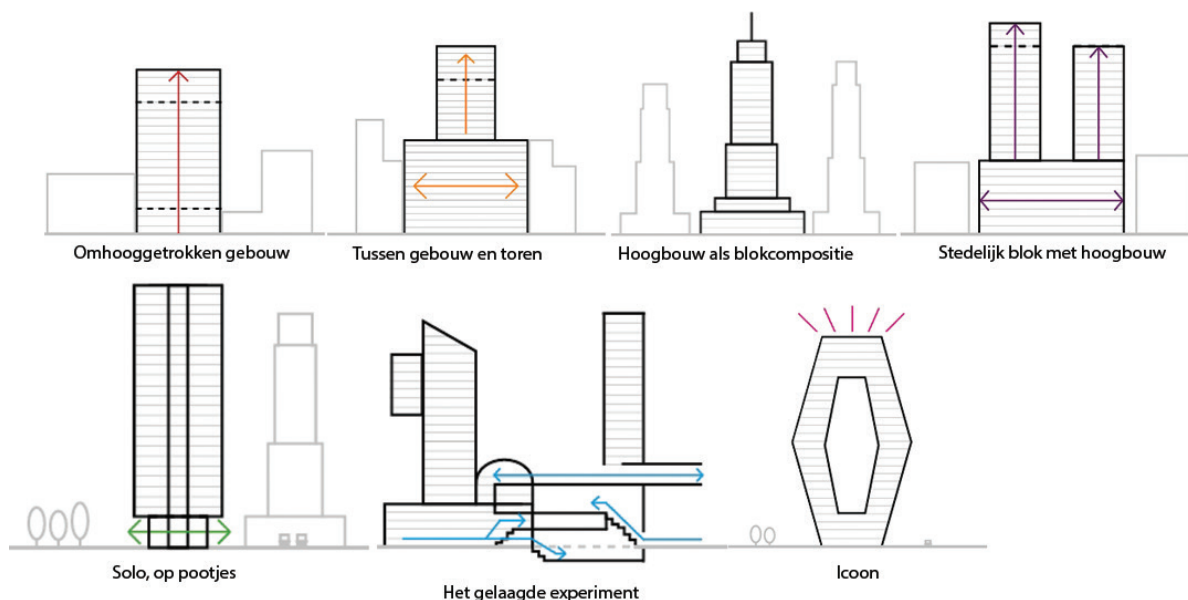
De gedachte dat de wijze van hoogbouw moet passen bij het milieu waarin deze zich bevindt levert een matrix op van mogelijkheden voor hoog- (of hogere) bouw. De vier milieus verhouden zich tot elkaar als een eendimensionale (cumulatieve) schaal. Dat wil zeggen dat een stedelijk milieu van hogere orde ook steeds de kenmerken/eigenschappen van milieus van lagere orde bevat. Maar als we naar het hoog-stedelijk milieu kijken, dan valt dat toch wat buiten de boot want de hoogbouwtypen van lagere orde worden niet daar maar wel in het centrum-stedelijk milieu passend geacht. Bovendien blijkt de binnenstad ook niet echt in het systeem te passen. Maar daarover verderop meer.

Stedelijke milieus naar hoogte en type van de hoogbouw.

Kenmerken/ aandachts- punten van hoogbouw >	Hoogte	Type
Stedelijk milieu		
Compact basis milieu	5-7 lagen tot 20 m	OGG, TGBT, SOP
Gemengd stads milieu	8-13 lagen tot 40 m	OGG, TGBT, SOP, SBMH
Hoog stedelijk milieu	14-20 lagen tot 60 m	HBB, HGE, I, SBMH
Centrum stedelijk milieu	20+ lagen 60+ m	OGG, TGBT, HBB, SOP, HGE, I, SBMH

Verklaring typologie: OGG = Omhooggetrokken gebouw; TGBT= Tussen gebouw en toren; HBB= hoogbouw als blok-compositie; SOP = Solo, op pootjes; HGE = het gelaagde experiment; I = iconen; SBMH= stedelijk blok met hoogbouw. Zie ook pagina 8 bovenaan

In de nota wordt aan hoogbouw in compact-basis en gemengd-stedelijk milieu de eis gesteld dat die zich voegt in de kavelstructuur/weefsel van de gegeven plek, terwijl in het hoog-stedelijk en centrum-stedelijk milieu een toegevoegde waarde wordt gevraagd in de zin van extra aandacht voor vormgeving en functionaliteit in het accommoderen als knooppunt in het stedelijk functioneren – ik vat het maar even samen.

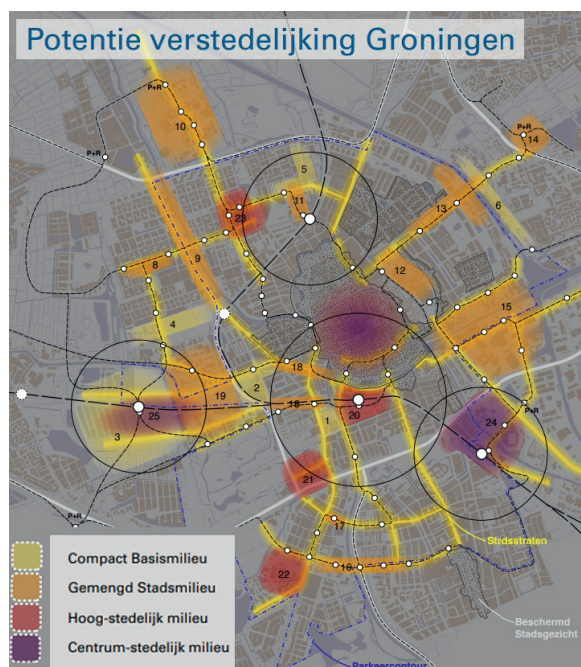

De categorieën gemengd-stedelijk, hoog-stedelijk en centrum-stedelijk behoeven een effectrapportage, waarbij aandacht wordt geschonken aan schaduwwerking, windhinder, uitzicht, skyline en privacy van bewoners. Binnenruimte (gangen, galerijen, liften) in hoog- en centrum-stedelijke milieus is een voortzetting is van de openbare ruimte. Dat betekent geen rechtstreekse verbindingen tussen woning en parkeergarage. Ongebruikte daken zijn taboe, een dak moet tenminste twee functies huisvesten. En de bovenzijde van de hoogbouw moet bewust en overtuigend zijn beëindigd, dus mag niet zomaar een verzamelplaats van techniek als die voor liften en airco zijn.

Voor het centrum-stedelijk milieu wordt op pagina 32 een mix genoemd van 40-40-20 voor wonen, werken en voorzieningen. Op pagina 88 voor het hoog-stedelijk milieu maximaal 70% voor anders dan wonen. Op pagina 97 wordt zowel voor het hoog-stedelijk als het centrum-stedelijk milieu de verhouding weer 40-40-20, maar dan voor wonen, werken en recreatie. Wat voor recreatie dit precies zal zijn wordt niet toegelicht. Lummelen wordt in de omgevingswet nergens strijdig genoemd met wat voor bestemming dan ook. Of moet bij recreatie wellicht worden gedacht aan horeca, detailhandel en sportscholen en kapsalons? Of worden daktuinen als recreatief groen bestemd? Als klap op de vuurpijl van verwarring wordt op pagina 107 gesteld dat "een dergelijke schaal van hoogbouw (=centrum-stedelijk) alleen van waarde is als wonen, werken, winkelen, cultuur en recreatie er zo samengaan dat stedelijke knooppunten ontstaan. De auto speelt geen rol en het openbaar gebied is ingericht voor verblijf (horecaterrassen? tvdm) en voetgangers". Hier wrekt zich de opzet van de nota: veel herhaling, maar inmiddels heeft

men het zicht verloren op wat eerder geschreven was.

Vertaald naar de stad is het spreiding van de verschillende stedelijke milieus als volgt:

De nota verdient het dat ik enige aandacht geef aan een paar inleidende passages over het hoe en wat van hoogbouw. Op pagina 14 valt te lezen: "Waar hoogbouw tot het laatste kwart van de 20e eeuw als markering diende of expliciet onderdeel was van een stedenbouwkundige compositie, zonderden de meeste Groninger hoogbouwprojecten in de afgelopen decennia zich af – niet zelden gedreven door de druk snel woningen te realiseren en daaraan op korte termijn veel mee te willen verdienen". Een terugblik met een belofte.

Hierboven werd al aandacht geschonken aan de richtlijnen die de opstellers van de nota hebben geformuleerd/gehanteerd. Daarbij is het opvallend dat men hoogbouw niet als een vanzelfsprekende oplossing voor verdichting van bebouwing beschouwt, sterker nog, er is sprake van terughoudendheid. Zo op pagina 25: "In Groningen zijn vooral de eerste twee milieus (=compact basis- en gemengd-stedelijk) gepast, de hoog- en centrum-stedelijke milieus vormen een uitzondering omdat de condities ervoor bijna nergens aanwezig zijn". En op pagina 46 wordt een vergelijkbare toon aangeslagen: "Deze basismassa van vijf tot zeven lagen (=compact basis milieu) kan voorzien in hoog-stedelijke, gemengde milieus, die in dichtheid en kwaliteit maar nauwelijks overtroffen worden door gebieden met hogere bebouwing". Voor de één een lovenswaardig gebrek aan ambitie, voor de ander een teken van zorgvuldigheid in het omgaan met de stad – laten we het op het laatste houden.

Wanneer we de kaart Potentie verstedelijking Groningen (merk het ontbreken van de term hoogbouw op!) bekijken blijkt het met die beperkte mogelijkheden voor hoog-stedelijke en centrum-stedelijke bebouwing nog wel mee te vallen: vier hoog-stedelijke gebieden, drie centrum-stedelijke. Opvallend is hier de binnenstad: een centrum-stedelijk milieu waaraan weinig woorden worden besteed, ongetwijfeld als gevolg van het te ontwikkelen conserverende beleid dat in Geleide groei wordt voorgestaan – het is uiteindelijk ook een beschermd stadsgezicht, als zodanig zelfs op de kaart aangegeven (stippeltjes). Hier wrekt zich het feit dat een stedenbouwkundige classificatie (met mogelijkheden/potentie tot hoogbouw) wat anders is dan een feitelijke beschrijving van het stadscentrum waar hoogbouw nu juist niet voor de hand ligt. Ook al kent die binnenstad allerlei kwaliteiten die zij deelt met beoogde centrum-stedelijke milieus zoals autoluwheid, veel ruimte voor voetgangers en een hoge verblijfskwaliteit.

De binnenstad deelt zijn status van centrum-stedelijk milieu met nog twee gebieden, namelijk de stations Europapark en Suikerzijde met hun omgeving. Hun status is een andere dan die van het Hoofdstation die volgens het systeem lager (namelijk hoog-stedelijk) scoort. Maar op pagina 94 wordt het Hoofdstation in één adem genoemd met de stations Suikerzijde en Europark, met de opmerking dat het Hoofdstation grenst aan de binnenstad/het centrum. Hier worden de grenzen van het deugdelijk gebruik van een typologie overschreden. Zo wordt het Hoofdstation weer opgewaardeerd. Een gebruik van een typologie dat men liever wat consistentier zag. Overigens lijkt het etiket voor station Suikerzijde wat overmoedig. Indien ergens, dan zou het hier vooralsnog de status gemengd-stedelijk passend kunnen zijn. Op termijn valt dan eventueel alsnog voor hoog-stedelijk te kiezen.

Conclusie: de nota Hoger Bouwen biedt een duidelijk kader voor de mogelijkheden tot het ontwikkelen van hogere en hoogbouw. Men is voor zorgvuldigheid en loopt niet als een kip zonder kop achter de hoogbouw aan. Dat is te prijzen. Maar mogelijk was een wat beknopter tekst, met behoud van de zorgvuldigheid, te verkiezen geweest.

Nogmaals Geleide groei

Tom van der Meulen

In het Vriendenbulletin nr 118 van september jl. is een schets gegeven van de nota Geleide groei. Opgesteld door de voormalige stadsbouwmeester Nathalie de Vries en haar medewerkers, maar zij hebben goed geluisterd naar het college van B&W, want het stuk reflecteert zeker ook de samenstelling van het college: GroenLinks (3), PvdA (2), SP (1) PvdD (1), CU (1) en PvdD (1). Het woord vooraf is ondertekend door zowel wethouder Rik van Nijenhuis als stadsbouwmeester '21-'23 Natalie de Vries.

Geleide groei propageert een groene binnenstad, met inbegrip van het inmiddels enigszins versleten adagium 'dat de stad niet op slot gaat'. Dat weten we nu zo langzamerhand wel. Geleide groei laat wel een wat ander geluid horen dan dat vanuit de nota Bestemming Binnenstad (2015) opklonk, met als motto 'City of Talent' (besproken in Vriendenbulletin nr 32, jaargang 30). Hier ging het college, met een zware inbreng van een partij als D66, voor een digitale infrastructuur voor de hele binnenstad zodat internetgebruikers overal dankzij alomtegenwoordige Wifi hun ding konden doen. In terugblik lijkt het te ver te voeren om deze faciliteit te interpreteren als compensatie op het vertrek van het ov uit de binnenstad. Met de alom ingevoerde QR-code in de horeca heeft de beleving van de binnenstad een bepaalde zwijgzaamheid verkregen. Maar op het ov kom ik verderop nog wel terug.

In deze bijdrage wil ik ingaan op de vraag in hoeverre Geleide groei niet alleen een perspectief biedt (dat is al in het septembernummer aan de orde geweest) maar of het ook een oplossing biedt voor nu al manifeste problemen in de Groninger binnenstad.

Klimaatadaptatie

Geleide groei is niet de eerste Groningse nota waarin expliciet wordt ingezet op de problematiek van het stedelijk klimaat. Met het Groenplan Vitamine G gaf het college in 2020 inhoud aan het coalitieakkoord om de gemeente te vergroenen en klimaatbestendig te maken. Geleide groei is daarvan de vertaling en uitwerking in de richting van een omgevingsvisie in de zin der wet. Dat valt te waarderen. Er wordt veel geschreven over verstening, en de noodzakelijke vergroening is ook in het Vriendenbulletin al enkele keren

gepasseerd: nr 87 (2016), De Hunze als kwaliteit in de stad, interview met Francien van Soest) en nr 89 (2017) Stadsecologie, het ultieme spanningsveld tussen mens en natuur, interview met Klaas van Nierop). Op 25 januari 2021 fotografeerde ik bijgaand bord op de Vismarkt in de hoop en verwachting dat de prent nog wel eens van pas zou kunnen komen. Dat is nu. Versteende omgevingen als binnensteden zijn ware warmtecollectoren die aan het verblijfsklimaat in de zomer afbreuk doen.

Fietsen

De eerste bladzijden van Geleide groei bezingen de these dat de stad geen tabula rasa is en dat Geleide groei voortbordurt op beleid uit het verleden. Daarbij wordt Bestemming Binnenstad, vastgesteld in 2016, met naam genoemd. Ik moest hieraan denken, omdat in Geleide groei op pagina 57 ('de doorwaadbare binnenstad') te lezen valt: "In de straten die intensief worden 'befiets't' zorgen we voor duidelijkheid en heldere (be) geleiding van de fietsers. De inzet van 'nudging' is daarbij kansrijk: dit helpt mensen om makkelijker de keuze voor het gewenste gedrag te maken. Nudging stuurt gedrag zonder de keuzevrijheid weg te nemen met een slimme inzet van communicatie-boodschappen (een pleonasme?) en een aanpassing van de omgeving".

'Met de fiets doorwaadbaar'

Met de digitaal te ervaren en te gebruiken stad uit Bestemming Binnenstad in het achterhoofd verwachtte ik dat 'nudging' wel met een app op de mobiele telefoon te installeren zou zijn, al is het gebruik van de laatste in het (fiets-)verkeer niet van onbesproken reputatie. Een geruststelling volgde. Nudging wordt in Wikipedia omschreven als een methode van gedragsbeïnvloeding (bv 'Roken is dodelijk' op sigarettenpakjes of de vlieg in het urinoir om pissen naast de pot te ontmoedigen; actualiteitshalve voeg ik daaraan toe: 'Hier wordt gewerkt aan uw terugkeer'). En niet onbelangrijk: de effectiviteit wordt ernstig betwist. Hoe slim kan men nudging implementeren zodat het ook nog effectief is? Heeft men daar een programma voor? Biedt Al hier misschien uitkomst?

De passage over het fietsen, hierboven aangehaald, geeft aanleiding eens stil te staan bij de aanpassingen van de profielen van de A-sstraat en de Brugstraat na het verdwijnen van de bussen aldaar. Daar is het, met de aanwezigheid van lossende vrachtwagens en zich breed over de straat uitwaaiende terrassen (shared space) een geducht knelpunt voor fietsers geworden waarbij ik nog niet eens de latere introductie van fatbikes en andere elektrische fietsen noem. In het opnieuw op gang komen van het verkeer na de openstelling van de A-brug heeft Groningen een toeristische trekpleister van allure: van beide zijden over de volle wegbreedte gepositioneerde fietsers weten toch doorgaans zonder kleerscheuren de overkant te bereiken.

De al jaren voortdurende discussie over de introductie van elektrisch aangedreven bestelwagens/kleine vrachtwagens die de distributie van bedrijven in de binnenstad voor hun rekening zouden kunnen nemen wordt in Geleide Groei niet eens genoemd, laat staan dat er behoorlijke initiatieven op dit vlak geprogrammeerd zijn. Maar mogelijk passeren we hiermee de grenzen van de integraliteit van het omgevingsplan.

Maar over het fietsen valt ook iets positiefs te melden. Het in Geleide groei verguisde Harmoniecomplex biedt, met al zijn doorwaadbaarheid, op de zaterdagen een voortreffelijke parkeergelegenheid voor de fiets. De druk op het A-kerkhof zou gemakkelijk verminderd kunnen worden door fietsers door te verwijzen naar het Harmoniecomplex.

Openbaar vervoer

Dit brengt ons op de aanpalende openbaarvervoersvoorzieningen op de kop van de A-weg. Met het verdwijnen van de bussen in de binnenstad moest een voorziening worden gecreëerd om het ov zo dicht mogelijk bij de binnenstad te brengen. Men heeft daarbij gekozen voor een driedeling van het wegprofiel: aan weerszijden rijbanen voor fietsers en gemotoriseerd niet-ov verkeer, in het midden de busbanen in beide richtingen. Waarbij het vrachtvervoer vanuit de binnenstad (A-sstraat) de mogelijkheid heeft de secundaire noordelijke rijbaan te gebruiken, samen met de fietsers, andere tweewielers en personen- en bestelwagens; tegelijk wordt ook de middenbaan van de bushaltes aangegeven als mogelijkheid. Gaat men met zijn vrachtwagencombinatie naar de binnenstad dat is die keus er eveneens. Dat betekent dat vrachtwagencombinaties kunnen opteren voor de smalle weg terzijde – en dat doen ze ook nogal eens! Gezwegen kan dan nog worden voor faciliteiten van laden en lossen, half op de noordelijke smalle rijbaan. Het geheel geeft een overtuigende indruk van een volstrekt mislukt ontwerp, waarbij met name fietsers het kind van de rekening zijn.

Overigens, maar dit terzijde, is de afstand tussen de instapplaatsen van het ov aan de A-weg en de eerstvolgende aan het Zuiderdiep van een metropolitane schaal: meer dan 750 meter, meer dan in Parijs de afstand tussen metrohaltes. Groningen wordt echt een grote stad.

Aweg in oostelijke richting

Aweg in westelijke richting

De rode bus midden op de foto staat geparkeerd, dwars op de Astraat

De doorwaadbare binnenstad

Een aantal keren wordt in Geleide groei betoogd dat de binnenstad toegankelijker moet zijn, men hanteert hier het woord doorwaadbaar. Grote complexen moeten poreus worden. In het recente verleden heeft Groningen hier al ervaring mee opgedaan: de Naberpassage, de Willem-Lodewijkpassage, en de toegankelijkheid van het nieuwe Minervagebouw van 1984. In al deze gevallen is de doorwaadbaarheid slecht gekomen. Sociale onveiligheid, vermeend of niet maar in ieder geval gevoeld, is geen stimulans om vrijelijk maar wat rond te gaan lopen. En bovendien krijg

je dan met bordjes te maken dat je een geldige reden moet hebben om zich ergens te bevinden. Dus ook nog een juridisch moeras van een wel of niet geldige motivering. Wat doe je hier? Lummen! Doe dat maar elders. Waar dan?

Graag zou ik hier de foto laten zien (uit Almelo) van een bordje met de tekst 'verboden zich hier zonder reden te bevinden', maar ik ben de prent kwijt. Een tekst als 'als je niets te doen hebt, doe dat dan niet hier' zou ook een mogelijkheid zijn en verder is op het internet een groot Mesdagplein passende verboden in de aanbieding (eventueel als sticker):

1. te drinken
2. te leunen
3. drank te gebruiken
4. te eten en drinken
5. te zitten
6. te roken
7. te botsen

H.W. Mesdagplein

De gevel langs de Nieuwe Kijk in't Jatstraat

Cohousing in de Hortusbuurt

Koos Meisner

Op zaterdag 21 september j.l. onthulde mevrouw Antoinette Bernard, weduwe van Beno Hofman, tezamen met zijn kleinkinderen het 105e stadsmonumentenbord dat prijkt op de voormalige Borgmanschool, Nieuwe Kijk in't Jatstraat 33. De onthulling werd voorafgegaan door korte toespraken door wethouder Rik van Nijenhuis en een huidige bewoner van het gebouw.

De stadmonumentenborden waren een initiatief van de Vrienden van de Stad Groningen. Het idee werd uitgevoerd door de gemeente die daartoe stadshistoricus Beno Hofman, stadsarcheoloog Gert Kortekaas en grafisch ontwerper Jan van Stralen in de arm nam. De borden verschenen vanaf 1991 in de binnenstad van Groningen, later ook daar buiten. Het bord bij de voormalige Borgmanschool is het laatste waarvan Beno Hofman de tekst heeft gemaakt.

De voormalige Borgmanschool is, zo meldde de wethouder, niet enkel bijzonder als monumentaal gebouw. De oude school kreeg een woonbestemming voor een zogenaamde *cohousing* groep en

is een voorbeeld van 'WISH'. Het laatste, nu eens geen Engels maar een voor de huidige bewoners vervulde wens, staat voor 'Wonen In het Stads Hart'.

Met het hergebruik van de oude Borgmanschool wordt in de Hortusbuurt een actuele invulling gegeven aan de traditie van het wonen in een gasthuis. Het project draagt bij aan het voorzien in de toenemende behoefte aan voor ouderen geschikte woningen. (De ambitie van het rijk is dat in 2030 170.000 nul-treden-woningen, 80.000 geclusterde woningen en 40.000 zorggeschikte woningen zijn gerealiseerd).

Binnenstadvisie

Begin 2016 heeft de gemeenteraad de binnenstadvisie Bestemming Binnenstad gepresenteerd, een document vol ambities en ideeën om de binnenstad van Groningen klaar te maken voor de toekomst. Hierin constateert de gemeente: "We zien de behoefte aan het wonen in en rondom het centrum toenemen, door de aantrekkelijkheid van de historische gebouwen, de sfeer, de keuzemogelijkheden en de kwaliteit van de voorzieningen." De gemeente leest deze behoefte af aan de goede verkoopcijfers van nieuwbouw in de binnenstad (Agaathhof en Ebbingekwartier) en de initiatieven voor zelfbouw door groepen (van met name oudere!) huishoudens. In de nota wordt geconstateerd: "Naast jongeren zijn er ook anderen die graag in en rondom de binnenstad willen wonen".... En: "We zien een toenemende vraag van tweeverdieners, senioren en mensen die zoeken naar de mogelijkheid wonen en werken te combineren. Stedelijk georiënteerde gezinnen en startende ouders met een beperkter budget, die vanaf hun studententijd en het begin van hun carrière aan een stedelijke leefstijl zijn gewend, tonen interesse". De gemeente wil kortom de diversiteit van het wonen in de binnenstad bevorderen door plannen te ontwikkelen voor een doelgroep die uit enigszins kapitaalcrachtige ouderen bestaat.

WISH

In 2017 organiseert, op verzoek van de gemeente, GRAS, het Groningse platform voor architectuur en stedenbouw, een manifestatie 'Wonen in het Stadshart'. Onderzocht wordt hoe er in het stadshart meer en vooral 'andere' woonruimte gerealiseerd kan worden. Dat 'andere' betekent "boeiende nieuwe oplossingen passend bij de stad". De manifestatie is ook een oproep aan architecten, ontwikkelaars, pandeigenaren en natuurlijk bewoners om zelf met plannen te komen. Mei 2017 openen Rijksbouwmeester Floris Alkemade en wethouder Roeland van der Schaaf de tentoonstelling WISH, Wonen in het Stadshart met veertien inspirerende plannen voor wonen in de binnenstad.

Eén van de inspirerende plannen betrof het Glaudé-gebouw bij het Herewegviaduct. Er werd studie verricht naar behoud en herinrichting van het monumentale complex maar er is (nog) niets gerealiseerd. Een ander grootschalig studieobject Munnikeholm 10, een voormalig bankgebouw, is eigendom van de universiteit en sinds 2017 in gebruik als cultureel studiecentrum USVA. Onderzocht werd de mogelijkheid het te verbouwen tot 7 woningen, maar vandaag de dag zit de USVA

er nog steeds. Het WISH project leek een stille dood te sterven.

Het plan voor 29 twee- en driekamerwoningen met drie kleine commerciële ruimtes in de Werkmanhof Pelsterstraat 31-35 werd recent wel gerealiseerd. De huurappartementen kijken zowel uit op een levendige straat als op een rustige binnentuin. Het project, behoud van een cultuurhistorisch interessant element, met de bewaarde gevel van de voormalige drukkerij en bovenwoning van graficus en Ploeglid Werkman, en de inpassing daarvan in een beschermd stadsgezicht, werd door de vakjury met de Groninger Architectuurprijs 2024 bekroond.

Samen zelfbouwen

Op dinsdag 12 november 2024 is het Startpunt Wooncoöperatie geopend. Om dit te vieren organiseert de gemeente samen met het Startpunt een evenement in De Puddingfabriek. Met dit initiatief lijkt de gemeente de draad van 'boeiende nieuwe oplossingen' weer op te pakken, ook in het stadshart en eventueel in de vorm van gezamenlijk bouwen of financieren. Tijdens het evenement komen inwoners meer te weten over wat een wooncoöperatie is en hoe ze een initiatief kunnen starten voor het samen zelfbouwen. Op dit evenement ontmoeten inwoners andere belangstellenden. Dit najaar stelt de gemeente twee locaties beschikbaar aan wooncoöperaties om te bouwen. Als gerealiseerd voorbeeld van wooncorporaties in de stad noemt de gemeente de Ebbingehof en de oude Borgmanschool. In de coöperatie zijn de leden samen verantwoordelijk voor én eigenaar van de woningen. De collectieve woonvorm heeft geen winstoogmerk. Dit zorgt voor betaalbare woningen op lange termijn. Ook woon je met mensen die dezelfde ideeën hebben over wonen en kun je meer samendoen in gemeenschappelijke ruimtes.

Cohousing en KUUB

De gemeente ziet in het monumentale gebouw van de oude Borgmanschool (dat is vrijgekomen doordat in 2020 een nieuw schoolgebouw aan de Langestraat gereed is gekomen) een kans om hier in het stadshart een nieuw, eigentijds idee van wonen, cohousing, te realiseren. *Cohousing* is een 'ideale combinatie van een woning in eigendom en het delen van voorzieningen met een verhoogd gemeenschapsgevoel. En juist dat laatste draagt bij aan het ervaren van meer woongeluk!' vermeldt KUUB op haar website. KUUB is gespecialiseerd in 'Bouwen met de burens', en begeleidt mensen die niet individueel maar gezamenlijk willen bouwen. De gemeente

Groningen neemt KUUB in de arm om toekomstige bewoners voor een *cohousing* constructie te zoeken en hen te begeleiden bij de invulling, voorbereiding en uitvoering van de verbouwing van de oude bewaarschool.

DAAD Architecten en KUUB realiseren in nauw overleg met de toekomstige eigenaar-bewoners vijf wooneenheden in het gebouw, waarbij het gedeelte aan de straat zoveel mogelijk het oorspronkelijk monumentale uiterlijk behoudt. Daarachter is een 'hofje' met prachtige binnentuin gerealiseerd. Door de aanleg van een wadi zelfs bestand tegen de gevolgen van klimaatverandering. Het geheel lijkt fysiek bijzonder veel op de in de wijk veelvuldig aanwezige gasthuizen. De eigendomsverhoudingen zijn echter nu anders dan vroeger. De bewoners kochten zich in waardoor ze recht hadden op vrije woning en enige ondersteuning in natura. Dienstboden werden na jaren van trouwe dienst door 'hun familie' vaak in het gasthuis ingekocht'.

Op de site van KUUB staat een interview met twee bewoners tevens drijvende krachten achter de *cohousing* groep die de naam LAIV (Living Apart in Verbinding) kiest. Het niet onbemiddelde stel beschikt over een appartement van 125 m2 en kan daarnaast gebruikmaken van gemeenschappelijk ruimtes als: wasruimte, logeerkamers, gezelschapsruimte met keuken, klusruimte, berging, de prachtige tuin en misschien in de toekomst een sauna. Vergeleken met de vroegere gasthuizen zijn uiteraard de gemeenschappelijk voorzieningen op eigentijds niveau gebracht. De grootte van de appartementen varieert. Uiteraard levert men in op privacy maar daar staat de mogelijkheid om samen te eten in de gemeenschappelijke ruimte tegenover. "Koken wordt om de beurt gedaan, al komt het niet zo nauw. Nu we er wonen, leren we elkaar pas echt kennen, samen bouwen is anders dan samen leven".

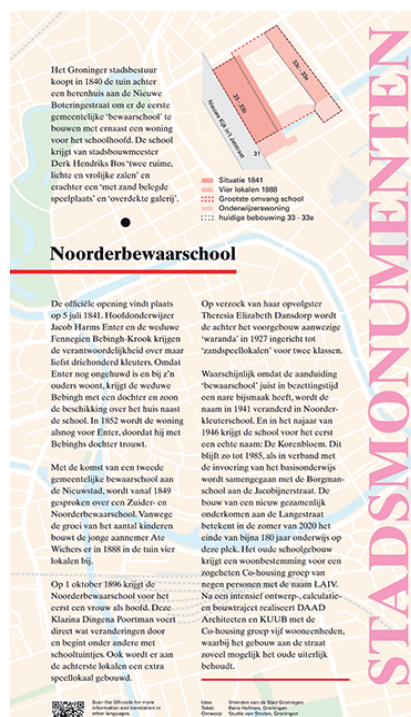
Noorderbewaarschool

Het Groninger stadsbestuur koopt in 1840 de tuin achter een herenhuis aan de Nieuwe Boteringstraat om er de eerste gemeentelijke 'bewaarschool' te bouwen met ernaast een woning voor het schoolhoofd. De school krijgt van stadsbouwmeester Derk Hendriks Bos 'twee ruime, lichte en vrolijke zalen' en erachter een 'met zand belegde speelplaats' en 'overdekte galerij'.

De officiële opening vindt plaats op 5 juli 1841. Hoofdonderwijzer Jacob Harms Enter en de weduwe Fennegien Bebingh-Krook krijgen de verantwoordelijkheid over maar liefst driehonderd kleuters.

Omdat Enter nog ongehuwd is en bij z'n ouders woont, krijgt de weduwe Bebingh met een dochter en zoon de beschikking over het huis naast de school. In 1852 wordt de woning alsnog voor Enter, doordat hij met Bebinghs dochter trouwt.

Met de komst van een tweede gemeentelijke bewaarschool aan de Nieuwstad, wordt vanaf 1849 gesproken over een Zuido- en Noorderbewaarschool. Vanwege de groei van het aantal kinderen bouwt de jonge aannemer Ate Wichers er in 1888 in de tuin vier lokalen bij.

Op 1 oktober 1896 krijgt de Noorderbewaarschool voor het eerst een vrouw als hoofd. Deze Klazina Dingena Poortman voert direct wat veranderingen door en begint onder andere met schooltuintjes. Ook wordt er aan de achterste lokalen een extra speellokaal gebouwd.

Op verzoek van haar opvolgster Theresia Elizabeth Dansdorp wordt de achter het voorgebouw aanwezige 'waranda' in 1927 ingericht tot 'zandspeellokalen' voor twee klassen.

Waarschijnlijk omdat de aanduiding 'bewaarschool' juist in bezettingstijd een nare bijmaak heeft, wordt de naam in 1941 veranderd in Noorderkleuterschool. En in het najaar van 1946 krijgt de school voor het eerst een echte naam: De Korenbloem.

Dit blijft zo tot 1985, als in verband met de invoering van het basisonderwijs wordt samengegaan met de Borgmanschool aan de Jacobijnerstraat. De bouw van een nieuw gezamenlijk onderkomen aan de Langestraat betekent in de zomer van 2020 het einde van bijna 180 jaar onderwijs op deze plek. Het oude schoolgebouw krijgt een woonbestemming voor een zogeheten Co-housing groep van negen personen met de naam LAIV. Na een intensief ontwerp-, calculatie- en bouwtraject realiseert DAAD Architecten en KUUB met de Co-housing groep vijf wooneenheden, waarbij het gebouw aan de straat zoveel mogelijk het oude uiterlijk behoudt.

Campusontwikkelingen in Groningen

Pieter Bootsma

Op zaterdag 21 september bezochten enkele duizenden Groningers het terrein van de voormalige Niemeyerfabriek aan de Paterswoldseweg. Wat ze zagen was een compleet ontruimde fabriek waar de firma Bork bezig was nog enig sloopwerk te verrichten. De nieuwe eigenaar, projectontwikkelaar MWPO, liet schetsen zien waardoor nieuwsgierige bezoekers zich een beeld konden vormen van de toekomstige benutting van het complex en zijn directe omgeving.

Niemeyer

Op de locatie aan de Paterswoldseweg zullen mensen samenkomen om te werken, te sporten en te genieten van kunst en evenementen. Er zal volgens de gemeente (hun formulering) plek worden geboden aan “cultuur, IT, ondernemers, kunstenaars, horeca, beginnende bedrijvigheid, maakindustrie en kantoren”. Gemeentelijke voorwaarde is dat 19% van de oude fabriek bestemd is voor cultuur en 19% voor de broedplaats-functie van de campus. Op het fabrieksterrein en het parkeerterrein van de voormalige fabriek wordt rekening gehouden met een nieuwbouwprogramma voor woningen en een hotel met congres- en horecafunctie en kantoor. De gemeente noemt deze concentratie van bedrijvigheid ‘campus’ en omschrijft deze als een plek waarin bedrijven en kennisinstellingen elkaar vinden om gezamenlijk te werken aan innovatie en, kennisontwikkeling. Zowel het bedrijfsleven als het onderwijs profiteert van de samenwerking. De bedrijven op de campus beschikken over gezamenlijke faciliteiten en werkplaatsen.

Campus Groningen

Met de komst van de Niemeyerlocatie heeft de stad vijf van dergelijke locaties binnen zijn grenzen. De locaties zijn qua inhoud wel tamelijk ongelijksoortig: naast de Niemeyer-campus, gewijd aan ‘digitalisering’ zijn dat de Healthy Ageing campus op het terrein van het UMCG en de Vitaliteitscampus te Kardingse met het onderwerp ‘gezondheid’, de duurzaamheidscampus van de Suikerunie en de Zernike-campus waar de onderwerpen duurzaamheid en energie aan de orde zijn naast de onderwerpen gezondheid en IT. De vijf locaties vormen samen de campus Groningen die er een organisatorische infrastructuur op na houdt voor de programmering en de bedrijven en kennisinstellingen (wo, hbo en mbo) van de locaties met elkaar verbindt.

Masterplan campussen

De campus Groningen valt onder het zogeheten Masterplan Campussen, onderdeel van de Toekomstagenda Groningen die door Groningen is ingebracht voor de gesprekken met de rijksoverheid naar aanleiding van de uitkomsten van de parlementaire enquête gaswinning. Het resultaat is dat er 50 miljoen wordt gereserveerd voor de financiering van campusontwikkelingen. Met de uitvoering van het masterplan is in 2024 een begin gemaakt. Met het plan wordt er gezamenlijke capaciteit gecreëerd ter ondersteuning van alle campuslocaties in de stad (de campus Groningen) en in de regio. Daarbij gaat het om ondersteuning op het gebied van community-building van de aanwezige bedrijven, fysieke locatieontwikkeling, ‘shared services’ (gezamenlijke voorzieningen) en het ontwikkelen van een financieringsfonds voor locatieontwikkeling.

Zernike-campus

Voor de oudste van de campuslocaties is inmiddels een ontwikkelvisie opgesteld. Dit hangt samen met de veranderde kijk op de inrichting van de stad. Niet langer streeft de stad ernaar zijn functies ruimtelijk te scheiden maar juist te mengen. Vandaar dat bij het vastleggen van de ruimtelijke kaders voor het Zernike terrein is vastgelegd dat op het terrein ook woningbouw zal worden gepleegd. Men verwacht dat daarmee de levendigheid en de onderlinge ontmoeting tussen de deelnemers aan de diverse activiteiten zal worden bevorderd en nu eenmaal noodzakelijke onderlinge mobiliteit zal worden ingeperkt ten gunste van het milieu.

Foto E. Folkers Groninger Archieven

De dichter en het A-kwartier

Pieter Bootsma

Dichter bij toen heet de bundel met 42 gedichten van Sacha Landkroon met even zoveel historische foto's van het A-kwartier die op 15 november in 'De Sleutel' wordt gepresenteerd. De foto's zijn de inspiratiebron voor de dichter.

Sacha heeft nooit in het A-kwartier gewoond, maar wist er wel alles van. Zijn vader was er een bekende verschijning die als brugwachter dagelijks vele malen langs de A fietste om de Plantsoenbrug, de Visserbrug en de A-brug te bedienen. Een jeugdige Sacha die zijn vader wel eens naar zijn werk vergezelde, mocht dan op de knopjes drukken. Hij droomt er nog altijd van de machtige bruggen over het Verbindingskanaal door zijn handelen te zien op-rijzen maar dat is er nooit van gekomen. Hij moet van zijn vader die gewend was met vele A-kwartier-bewoners

een praatje te maken veel over het A-kwartier hebben gehoord, zoals de buurt door een trotse Landkroon op de hoogte werd gebracht van het ontluikend dichterschap van zijn zoon. Toen Sacha aan de universiteit studeerde — hij volgde de lerarenopleiding in het vak geschiedenis — schreef hij zich in voor de colleges van de gast-docente poëzie Esther Jansma. Het bracht hem in 2009 het huisdichterschap van de universiteit. De rector nodigde hem op de thee en beloofde hem een fles wijn voor iedere universitaire plechtigheid die hij verluchtte met een gedicht, maar dat is er

nooit van gekomen. Wel werd hij een jaar lang opgebeld om universitaire gebeurtenissen van een gedicht te voorzien. In 2013 werd hij door de redactie gevraagd om eens een gedicht te publiceren in de buurtkrant van het A-kwartier. Het verzoek heeft ertoe geleid dat hij sindsdien met grote regelmaat een verhalend gedicht met de bijbehorende fotografische bron bij de redactie aflevert.

Bietencampagne verhaalt van het leven van de moeder van de dichter. Als de stroom van schepen en vrachtwagens in september de kanalen en straten van de stad weer vult komt het moment, zo herinnert hij zich, dat zijn moeder de achterdeur van hun woning opent en met welbehagen de geur opsnuift die de suikerfabrieken over de stad uitstorten. Aan hem is die geur nooit besteed geweest, aldus de dichter bij de vernissage van Dichter bij toen.

Bietencampagne

Op zeker moment zal het gewoon weer september zijn
en de campagne vangt onomstotelijk aan. Of het jaar
nu negentienvijfenvijftig is of twintigeenentwintig,
het verschil tussen acht en voor altijd weg een lichaam.

Aan de bieten ligt het niet.

Je kunt een meisje zijn en wijzen naar de platte schepen
in de Westerhaven; volgeladen suikerbietenpracht
en op je vaders zeepkist gaan staan, kraaiend van pret:
"Pappie ze steken vandaag de pijpen weer aan."

Aan de bieten ligt het niet.

Je kunt een vrouw van in de zestig zijn en altijd nog
bij aanvang van het najaar diezelfde opwinding voelen:
reuring, die typische geur en het tanende licht verankerd
in je hart, precies als in die wederopbouwjaren.

Aan de bieten ligt het niet.

Je kunt een man zonder moeder zijn. Trachten te negeren
dat vandaag de wagens van Althusius Logistics weer massaal
gaan rijden langs het huis waar zij al maanden niet meer is.
Als vonkjes geladen met méér dan die duizenden knollen.

Aan de bieten ligt het zeker niet.

Uit Gedichten bij toen

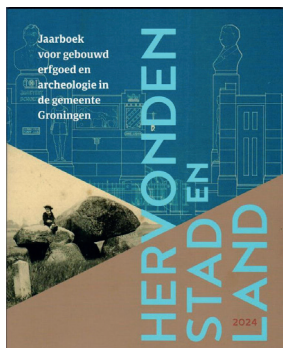
Sacha Landkroon: *Gedichten bij foto's van het A-kwartier in Groningen*

Uitgeverij Nobelman, Groningen

BOEKHANDEL GODERT WALTER

oude ebbingestraat 53 - 9712 hc groningen - 050 - 312 25 23 - info@godertwalter.nl - www.godertwalter.nl

Alle boeken over Groningen ook op: www.groningerboeken.nl

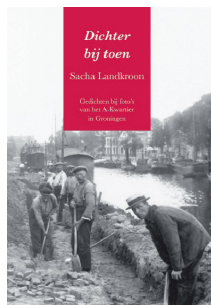

Hervonden Stad en Land 2024

€ 23,00

Hervonden Stad is het jaarboek van de gemeente Groningen, waarin de archeologische, bouwhistorische en restauratieprojecten van het voorgaande jaar worden gepresenteerd. Hervonden stad vormt de wetenschappelijke verantwoording van het onderzoek dat in de vakgroep Erfgoed heeft plaatsgevonden. Daarnaast worden er een aantal artikelen opgenomen, waarin dieper op een bepaald onderwerp of thema wordt ingegaan. Het jaarboek is een samenwerking van de gemeente Groningen en Stichting M&M, die ook samen de redactie verzorgen.

Deze monumentale reeks bestaat al meer dan 25 jaar en vindt elk jaar zijn weg naar een breed publiek. De omvang is inmiddels uitgegroeid naar meer dan 150 pagina's

Sacha Landkroon:
Dichter bij toen

€ 21,95

Dichter bij toen telt 42 gedichten die Sacha Landkroon heeft geschreven bij historische foto's van het karakteristieke A-kwartier, gelegen binnen de Diepenring van de Groninger binnenstad. De foto's werden geselecteerd door grafisch vormgever en fotograaf Han Santing, bewoner van het A-kwartier, en geven tezamen een inblik in de rijke geschiedenis van de buurt, waar decennia lang vissers en venters, hoeren en heren naast elkaar leefden. Sinds 2013, toen hij huisdichter van het A-Kwartier werd, publiceerde Sacha Landkroon driemaandelijks een verhalend gedicht bij een foto in de A-krant, zowel gebruikmakend van zijn historische kennis als spelend met zijn fantasie. De vader van de dichter was lange tijd brugwachter in het A-kwartier en kan daar mooie anekdotes over vertellen.

Bitterzoet erfgoed –
Zwart in Groningen

€ 15,00

De rijke en machtige mensen in Stad en Ommeland waren in de zeventiende en achttiende eeuw vaak betrokken bij slavernij overzee. Sommige leden van deze families lieten zich portretteren met een zwarte bediende. In Zwart in Groningen ontdek je historische schilderijen en sculpturen die in Groningen zijn gemaakt en die gekleurde mensen uitbeelden. De werken getuigen van de Groningse betrokkenheid bij het slavernijverleden. Kunstenaar Faisel Saro en schrijver Vamba Sherif reageren op artistieke en literaire wijze op deze beelden.

Groninger Scheurkalender 2025

€ 18,95

Onder het motto 'niet scheuren maar verbinden' dragen steeds meer Groninger organisaties jaarlijks enthousiast bij aan de realisatie van de Groninger Scheurkalender. Ook het aantal inzendingen voor de kalender en de kwaliteit van de inzendingen stijgt. De gezamenlijke ambitie van alle deelnemende organisaties is het beeld van Groningen verlevendigen. Groningen divers en dichtbij, zoals de inwoners het dagelijks en bezoekers het af en toe ervaren.

Groninga

Stichting Vrienden van de Stad Groningen

De Stichting Vrienden van de stad Groningen is opgericht in 1984. We zetten ons in voor de ruimtelijke kwaliteit (belevingswaarde, gebruikswaarde, toekomstwaarde) van de stad Groningen. We vragen aandacht voor het historisch karakter van de gebouwde en ingerichte omgeving, voor zover dat de belevingswaarde ondersteunt.

Middelen die we inzetten: bijdragen aan meningsvorming over architectuur en openbare ruimte door middel van lezingen, debatten en excursies. Daarnaast participeren (mogelijk in overleg met andere partijen) in beleidsprocedures (overleg, zienswijzen, eventueel bezwaren bij gemeentelijk ruimtelijk beleid en het beleid van andere overheden).

We richten ons op de binnenstad maar geven daarnaast ook aandacht aan de stad Groningen als geheel en de ruimere context van de stad.

Hoe wordt u donateur?

U kunt u als donateur van de Vrienden van de stad Groningen opgeven bij bovenstaand correspondentieadres of via de website.

website: www.vriendenstadgroningen.nl

e-mail: info@vriendenstadgroningen.nl

Bank: NL06 INGB 0000 4473 73

Minimum donatie

€20,00 per jaar

Colofon

Bestuurssamenstelling

R.C.E. Neef (voorzitter)
C. J. A. Wessels, (secretaris)
H. van der Meij, (penningmeester)
P. J. E. Bootsma
A.E. Brouwer
E. M. Meisner
T. van der Meulen
P. H. Pellenbarg
H.Th. van Veen

Redactie:

P. J. E. Bootsma
T. van der Meulen
P. H. Pellenbarg
H.Th. van Veen

Ontwerp en vormgeving:

MOTTOW, martijn otto wolf

Redactieadres:

H.W. Mesdagplein 6
9718 HR Groningen
Tel 050 5890776
meulen1@xs4all.nl

Kopijdatum nummer 120:

21 februari 2025